

haar inleiding geen verklaringsmodel aanreikt: welk gedrag zouden we van de drie groepen kunnen verwachten en in hoeverre voldoen de groepen aan dat beeld? Zonder dergelijk gereedschap is het lastig om boven de onderzoeksresultaten uit te stijgen, en raak je verstrikt in de vele vaak gecompliceerde onderlinge relaties. De lezer waant zich daardoor af en toe een vreemdeling, geconfronteerd met een ondoorgroendelijke laatmiddeleeuwse wereld.

Jaco Zuijderdijn
Universiteit Utrecht

Bertus Wouda, *Een stijgende stand met zinkend land. Waterbeheersingssystemen in polder Nieuw-Reijerwaard 1441-1880* (Hilversum: Verloren, 2009) 121 p.
ISBN 978-90-8704-124-3.

De waterstaatshistoriografie wordt van oorsprong gedomineerd door een institutionele en geografische invalshoek. Het uitgangspunt van studies was dat waterschappen noodzakelijkerwijs tot stand waren gekomen om georganiseerd de strijd aan te gaan tegen het water. De nadruk lag op de formele, wettelijke kaders. De laatste jaren is in de waterstaatsgeschiedenis in toenemende mate aandacht voor de relatie tussen het menselijk handelen en de gevolgen voor de instituties en het landschap. De sociaaleconomische factor wordt in relatie tot de menselijke inbreng een prominente plaats toegekend. Er is daarbij vooral aandacht voor de bezitsverhoudingen onder de ingelanden en de informele machtsverdeling tussen sociale groepen, zoals landeigenaren en pachters, plattelanders en stedelingen, zonder daarbij het institutionele kader en de geografische omstandigheden uit het oog te verliezen. De gedachte achter deze benadering is dat door de menselijke en economische factor bij het onderzoek te betrekken mogelijk een ander of veelzijdiger beeld gecreëerd kan worden van de organisatie van het waterbeheer en van waterstaatkundige ingrepen. Om de omslag in onderzoeksstrategie te benadrukken wordt door waterstaatshistorici gesproken van de 'nieuwe waterstaatsgeschiedenis'.

Bertus Wouda onderzocht voor zijn proefschrift over de bestuurlijke situatie in polder Nieuw-Reijerwaard of deze nieuwe benadering daadwerkelijk nieuwe inzichten opleverde. Centraal in zijn onderzoek stond de vraag hoe de besluitvorming tot stand kwam en in hoeverre de Dordtse polderbestuurders greep hadden op het beleid. In deze polder bestond namelijk tot aan 1795 het fenomeen dat de ingelanden die in Dordrecht woonden de meerderheid vormden binnen het polderbestuur. Wouda analyseert hiervoor vier beslismomenten, in de jaren 1441, 1590, 1741 en 1880, die leidden tot een ander waterbeheersingssysteem, ofwel afwaterings- en bemalingssysteem. Van ieder besluit onderzocht hij de fysisch-geografische en economische omstandigheden en de rol van de betrokkenen.

Voor wat betreft de fysisch-geografische omstandigheden stelt Wouda dat er bij bodemdaling, relatieve zeespiegelstijging en verzanding van de benedenrivieren, sprake was van een lineair ontwikkelingsproces dat er toe leidde dat om de anderhalve eeuw het waterbeheersingssysteem aangepast moest worden. De economische omstandigheden speelden hierbij een belangrijke rol. Wouda constateert dat verandering van het waterbeheersingssysteem plaats vond op het moment dat het aantrekkelijk was om in de landbouw te investeren. In de meeste gevallen was het besluit

ingegeven door de opbrengst van het land, maar bij de invoering van stoombemaling was ondervanging van inkomensdaling het economische argument. Aangaande de betrokkenen concludeert Wouda dat de lokale ingelanden vanaf 1572 een constante factor waren in het besluitvormingsproces. Zij bepaalden het beleid dat het polderbestuur meestal klakkeloos van hen overnam.

Een en ander wordt door Wouda gestructureerd in heldere taal uiteengezet. Ieder waterbeheersingssysteem heeft een eigen hoofdstuk met eenzelfde paragraafindeling overeenkomstig de door hem onderzochte factoren die van invloed waren op het besluitvormingsproces. In de afsluitende paragraaf komt steeds de invoering van het nieuwe waterbeheersingssysteem aan de orde. De tekst is aangevuld met illustratief materiaal, zoals kaarten en schematische weergaven van fysisch-geografische situaties.

In hoeverre is Wouda erin geslaagd om met de nieuwe benadering van de waterstaatsgeschiedenis te komen tot andere inzichten? Door de aandacht te verleggen naar de ingelanden kwam hij tot de ontdekking dat de lokale ingelanden in feite verantwoordelijk waren voor de besluitvorming. De Dordtse polderbestuurders namen dan wel de besluiten, maar in feite waren die aangedragen door de lokale ingelanden. Terwijl in de oude historiografie volgens Wouda de 'boeren' afgeschilderd werden als conservatief, maakte hij uit hun waterstaatkundige initiatieven, die ze voorlegden aan de polderbestuurders, op dat de 'boeren' agrarische ondernemers waren die rationele besluiten namen. Zijn studie gaat niet ver genoeg om te kunnen concluderen dat de besluiten mogelijk genomen werden door een select groepje ingelanden.

Met zijn studie slaagde Wouda er tevens in te voorzien in een sociaalgeografische benadering die tot voor kort vaak onbesproken bleef in de waterstaatshistoriografie, namelijk de relatie tussen de stad en het omringende platteland en de rol van de plattelandsbevolking daarbij. Hij heeft helder gemaakt hoe de verhoudingen lagen tussen de stedelijke en lokale ingelanden en welke invloed dat had op de besluitvorming. Zijn studie is dan ook een verdienstelijke bijdrage aan de nieuwe benaderingswijze van ons waterstaatkundig verleden. Het bewijst eens te meer dat de bestuurlijke invulling van het waterbeheer een product was van diverse omstandigheden die diep verborgen lagen in de lokale omstandigheden en tevens onderdeel uitmaakte van de grotere bestuurlijke, fysisch-geografische en economische context.

Het onderzoek naar polder Nieuw-Reijerwaard biedt tal van mogelijkheden om de rol van de betrokkenen bij het besluitvormingsproces verder uit te diepen. Hoewel de fysisch-geografische omstandigheden onlosmakelijk verbonden zijn aan waterstaatkundige ingrepen, zou het bij een eventuele voortzetting van dit onderzoek voorkeur verdienen om het economische aspect verhoudingsgewijs meer aandacht te geven. Door onderzoek te doen naar de omvang van de groep lokale ingelanden die betrokken was bij de besluitvorming, hun economische positie en de mate van betrokkenheid van de individuele ingelanden zal een nog gedetailleerder en waarschijnlijk genuanceerder beeld ontstaan van degenen die feitelijk het beleid bepaalden en van de praktijk van het lokale waterbeheer. Het motto van Wouda *Festina lente* is bij een dergelijke gedetailleerde klus zeker op zijn plaats.

Carla de Wilt

Hoogheemraadschap van Delfland, Oud-Archief en Bibliotheek